

**TABACAKAKA ITAUKEI
TABANA NI ITOVO & VOSA VAKAVITI**

**RIPOTE NI VULI NI VEIVAKARARAMARATAKI
DAKUIBEQA, SAWAU, BEQA.**

**TALI LAWANIQOLI – BUINIGONE
NA IKA9 – INA IKA27 NI ME 2016**

**Vakarautaka: Tabana ni Veivakabulabulataki
Tabana ni iTovo & Vosa VakaViti
Tabacakacaka iTaukei
2016.**

IKAU:

E dua na itavi e qarava na Tabana ni Vosa kei na iTovo VakaViti na Vakabulabulataki (Revitalisation) ni kilaka vakavanua se na vuku iTaukei (traditional knowledge) era kilai tani kina na veivanua ena noda vanua. Na ka e talei kina na Vuku iTaukei eda taukena na kawa iTaukei, ni sega na koronivuli e vakavulici kina, sa curuma tu ga na dra kei na lewe, na gauna ga e yavalati se vakayagataki kina ena lesuvi ira tale mai na kena itaukei.

Qo mevaka na nodra kilaka na Gonedau, na nodra kilaka ni cakacaka na Mataisau kei na nodra kilaka na Yalewavuku kei na Vuniwai vakaViti. Ya e vica na isolisoli eda sucu kaya sara ga mai, sega ni qai soli vei keda, nida qai sucu, sa da sucu tu ena lomani mataqali Mataisau, Gonedau kei na vo tale ni vei itutu vakavanua eda wili kina.

Ena dau liu tiko ga na Cakacaka ni Vakasokumuni Tukutuku (Cultural Mapping Program-CMP) me tagava se vakavotuya mai, na veikilaka se vuku sa dau voleka ni yali kei nakena e duatani (unique/special) mai na

veivanua tale e so. Na mataqali kilaka kei na Vuku vakavanua qori, sa itavi ni Tabanalailai ni Veivakabulabulataki (Special Revitalisation Unit-SRU) me sikova, qarava tale na vuli ni veivakabulabulataki, e kena usutu se utoni veiqaravi, me vakadrodroi ga na kilaka se va vuku itaukei vei ira na luvadra. [*itaba e cake: tali lawa ena siga ni vuli*]

Na Vuku iTaukei se na kilaka vakavanua era a vakayagataka na tukada, na buda sa tikini ni nodra bula, era colata mera doka ka ra vakamenemeneya kina na nodra turaga kei na nodra vanua. Sa isosomi ni Kalou vei ira na nodra dinata na veika qo, eda na sega nida sivia rawa na ivakarau ni rawaka, na sautu kei na vuavuai vinaka ni bula era donumaka mai na tukada.

Sega ni ra vuli ena veikoronivuli, era doka tiko na nodra bula vakavanua, ena veisolisoli ni Vuku se kilaka vanua era taukena era bulataka, era cibitaka tale ga kina na nodra dui turaga.

Qori na veika e qaravi e nakoro o Dakuibeqa, Sawau, Beqa, na nodrai itikotiko na Vunisalevu na Tui Sawau. E bula e Dakuibeqa e rua na isolisoli vakavanua,

dua na Vilavilairevo, nakena ikarua na qoliyavirau, e vakayagataki kina na lawaniqoli tali ena wa vau, ratou vakatoka na Gonedau me Buinigone, na nodra Buinigone na gone Turaga na Tui Sawau.

Na vuli ni veivakabulabulataki qo e tolu na macawa (ika7-27 ni Me, 2016), e tekivu na vuli ena ta ni vau, soi, sigani, sa qai tali na lawaniqoli, lai vakacavari sara ena qoli. Eda na vakadrukai nida sarava na veika ratou qarava na yavusa Gonedau, ena lomani tolu na macawa mai nakoro, na vei itavi kece qori, e matanataki ga kina na vuku kei na kilaka itaukei. [*itaba e cake: Na nodra Buinigone na Turaga Tui Sawau*]

Na cakacaka ni dau vakarautaki na qolikubu, qoli walaulau se yavirau mevaka ena vo ni veiyasana e Viti, era vakaitavi kina na Vanua kei ratou na Gonedau. Na vei itavi qori mevaka na ta mai ni vau, na kau ni vau iValelevu nibera ni qai lai kau vei ratou na Gonedau. Na gauna ena tali kina na lawa, sa dau nona itavi tale ga na vanua na nodratou qaravi na mataqali Valeilawa, na nodra mataqali na Gonedau. Na vakarautaki ni walaulau(walai) kei na iuso sa dau itavi tale ga ni vanua.

Na vuli era qai sogota yani na iVukevuke ni Vunivola Tudei ni Tabacakacaka

iTaukei, Saimoni Waibuta, qori tale ga na siga e qaravi tale ga kina na qoli mai Dakuibeqa.

Sa nuitaki ni oni na marautaka na wilika na Ripote qo, eda sa sureti meda curuma ka sarava

yani na itukutuku lekaleka ni veiqaravi mai Nacurumoce na nodra itikotiko na Vunisalevu na Turaga Tui Sawau. [*itaba e cake: Soli ni sitivikiti na iVukevuke ni Vunivola Tudei ena siga ni sogo vuli*]

NA LEWENI RIPOTE.

1.0 Na iVakamacala Taumada:

Na qoli yavirau e tautauvata ena veiyasai Viti tale e so, ia nakena duidui ga mai vei ratou mai Dakuibeqa, ni lawa e vakayagataki ena qoli, e tali sara ga ena vau. E ratou dau talia, na nodra Gonedau na Gone Turaga na Tui Sawau, ya na mataqali Valeilawa era tiko e Dakuibeqa.

Na vanua o Sawau kei Raviravi erau bulia se taracake na vanua kei na yanuyanu o Beqa, na vanua vakaSawau, okati kina nakoro o Soliyaga, Dakuni, Dakuibeqa kei Naceva era liutaka na Vunisalevu na Tui Sawau era tiko e Dakuibeqa, na vanua o Raviravi okati kina nakoro o Raviravi, Lalati kei Rukua, era liutaka na Tui Raviravi, era tiko e Raviravi.

[itaba e cake: tali lawa ena siga ni vuli]

Na qoli walaulau se yavirau e dau qaravi qo e Dakuibeqa, e dua vei rau na qolinivanua e ratou dau mai sarava na Gone mai Valelevu mai Bolatagane, nakena ikarua na suavai mai Kaba, Tailevu. Naka era cauraka na turaganivanua e Nacurumoce, na veigauna sa oti, sa dau kauta ga mai Tabacakacaka iTaukei na itukutuku ni via vakayagataki na nodra Buinigone na Tui Sawau, mai na matanitu ina vanua.

Na tolu na macawa ni veiqaravi mai vanua, e lai luvata na nodra lawa na Tui Sawau na Tabacakacaka iTaukei, era vuli na talilawa na leweni mataqali

Valeilawa se o ira na nodra Gonedau na Turaga Tui Sawau, qai vakacavari ena qoli, sogo tale ga kina na vuli ni veivakabulabulataki.

2.0 Na Veiqaravi Vakavanua e Qaravi me baleta na Qoli:

Ena yaga me vakamatatataki ena Ripote qo, na lawa e ratou talia ga na mataqali Valeilawa, ya o ira na nodra Gonedau na Vunisalevu na Tui Sawau. Na veika kece e qaravi se caka ina lawaniqoli ena vakatautaki mai vei ira na Vunisa, na yacani lawaniqoli vei ratou na Gonedau na “Buinigone”, na nodra Bunigone na Vunisa na Tui Sawau.

2.1 Luvālawā:

Qo na kamunaga e lai tuberi vei ira na Vunisalevu na Tui Sawau, me kerei kina na vakayagataki ni nodra lawaniqoli, e kilai tiko qo na Buinigone. Mai na nodratou italanoa na qase mai nakoro, e liu ni ra ‘cewa’ kusima na Vunisa, rawa ni lai ta mai e rua na ikau Vudi, kau vei Daulevu na iLiuliu ni yavusa Gonedau me caka na qoli.

Na gauna ga, sa luvati oti kina na lawa, sa ratou na cakacaka sara, na vanua kei na ratou na Gonedau ena vei itavi tale e so, me lai yacova sara na qoli walaulau se yavirau. E tauri rawa tale ga, ni dua na vuni kena sega ni caka tiko na qoli, baleta ni sega ni dua e lai luvata na nodra lawa na Roko Tui Sawau na ‘Buinigone’ me vakayagataka.

Na iotioti ni gauna e vakayagataki kina na Buinigone, ena yabaki 2013, e qolivi kina na icoi ni Tabacakacaka o Sawau ena Boseniyabaki ni Wasewase o Rewa.

2.2 Colacola:

Na magiti (dalo) kei na kamunaga, qo sa vakayagataki na karasigi, na dalo na

magiti qoli kei na kamunaga/karasini na icula ni mataniika, sa cabe oti, qori mevaka naka e ratou vakadewataka na Gonedau. Ni vakayacori na colacola era dau vakaitavi ga kina na turaganivanua kei ira na

cauravou. [*itaba e cake: Colacola ni magiti vei ratou na Gonedau*]

Mevaka ni qolinivanua o Sawau, e liu era dau colacola mai na turaga ni vanua o Sawau i Dakuibeqa, mai na nodra dui koro me yaco mai i Dakuibeqa. Ni ra yaco mai i Dakuibeqa era dui cabe ena nodra matanikatuba ni veimataki, oti era sa qai dau cabe iValelevu vua na Tui Sawau, mai kea, sa qai dau colati na magiti ni colacola vei ratou na mataqali Valeilawa, ya o ira na Gonedau.

[*itaba e cake: Colacola vei ratou na Gonedau*]

E vakasakiti na cakacaka qo, na magiti e colati sara ga ena vatuvatu ni tabadra, sega ni vakaivua se ibalewa, ena vosa vakaSawau. Ni colati yani na magiti qo,

ena lai tau sara ga ena nodratou lomanivale na Gonedau, sa ratou na waraka mai kina na ilakolako ni colacola.

Na vuli talilawa qo e lai qarava na Tabacakacaka iTaukei, e vakarautaka na Tabacakacaka na magiti ni colacola kei na icula ni mataniika, sa qai lai kauta ga na vanua o Nacurumoce vei ratou na Gonedau.

Ni sa cabori na magiti ni colacola, sa na lewe tale ga ni vosa ni vakacacabo, na siga ena qaravi kina na qoli. Mai vei ratou na yavusa Gonedau, sa na leweni nodratou itukutuku lesu mai ina Vanua, na yalava ena lai qaravi kina na qoli. Ena vakatautaki vei ratou na Gonedau na yalava ni qoli, me veidonui kei na inaki e lai luvati mai kina na lawa.

Ni qaravi oti na colacola, sa ra lesu tale mai na Vanua iValelevu me mai caka kina na vakavuravura vei ratou na

turaganivanua ratou bikaca tiko yani na nodra itikotiko na Tui Sawau.

[itaba e cake: Colacola vei ratou na yavusa Gonedau]

2.3 Ta, Soi, Sigani ni Vau kei nakena kau iValelevu:

Mevaka ni vakayagataki ga na Vau ena tali ni lawaniqoli, sa nona itavi na Vanua me vakarautaka na Vau. Dau lai ta mai na Vau, gone, wadrovu, ena rawarawa ni tali ena gauna e tali kina na lawa. Na Vau qase, e vakayagataki me ituinikubu, qo na vau e vakayagataki me tali kina na isema ni lawa.

Na soi, qo me karitaki tani na ni kulinivau, na

ivalavala ni soi ni vau, e vakayagataki na yasana e musu ena ise. [*itaba e cake: Vau wadrovu mai veikau*]

E kena inaki ga me vakaluluqataka, vakarawarawataka tale ga na sei ni vau. Nikua sa ra vakayagataka na ise, e vakaraitaka o Tai Asaeli (Radau), e liu e

dau vakayagataki na qanikai me kari ka sei kina na vau. [*itaba e na imawi: Soi ni Vau*]

Sa soi oti, sei, sa qai sigani na vau, me yacova na gauna sa mamaca vinaka kina, sa qai dau kau iValelevu, vei ira na Turaga Tui Sawau, oti sa qai kau vei ratou na Gonedau. Ke so na rara ratou na via veisautaka, sa na tekivu soke na rara, nakena ivakamacala (ni rara) ena sereki yani vakamalua.

[*itaba e cake: Na sei ni vau*]

Ni sa ratou dau tekivu cakacaka na Gonedau, sa qaravi ratou sara tu ga na vanua ena kedratou kei na medratou. Na cakacaka ni talilawa, mevaka ga na cakacaka ni Mataisau, ena dau tawa tiko na darivesi ni vanua ena wainivanua ena veigauna kece era cakacaka kina na yavusa Gonedau.

[itaba e na imawi: Na sigani ni Vau]

Na gauna ni vuli macawa tolu mai nakoro, e vakarautaka tale ga na Tabacakacaka iTaukei na magiti kei na yaqona ni veiqaravi vei ratou na Gonedau ena gauna ni nodratou soke se talilawa. E liu, e dau tabu na wavoki yani vakaveitalia ina nodratou yasanikoro na Yavusa Gonedau, kera via wavoki yani, era na vakaligaliga yani ena ka ni veisiko. **[itaba e cake: Na kau ni vau iValelevu]**

Ratou solia tale ga mera talitali na lewenivanua kevaka e sa totolo na gauna me vakayagataki kina, ia, na vuli e qaravi, sa ratou vakaitavi ga kina Yavusa Gonedau kei ratou na nodratou vasu.

2.4 Na Vakaraotaki ni lawa (surui) kei na vakaraotaki ni walaulau:

Na gauna sa qaravi oti kina na colacola, sa na oti ga e dua na siga, sa dau qaravi

kina na qoliwalaulau. Vei ratou na yavusa Gonedau, sa nodratou itavi ga surui se botani ni lawa, vakaraotaki ena qoli. Ena yasani Vanua, sa dau nodra itavi na vakaraotaki ni walaulau, nakena salusalu na vusoni vau kei na iuso.

Na draunivau na salusalu ni walaulau, e veivuke ena nodra vakarerei na ika mera tiko ga ena lomaniqoli, na iuso, qo na kau mera vutuka kina na botonisauloa. Na rorogo ni uso ena lomaniwai ena vakauti ira yani na ika ena lomanilawa. [*itaba e*

cake & itaba ena imatau: Na surui ni lawa kei na vakaraotaki ni walaulau]

2.5 Na Yaqona ni Qoli:

Qori na yaqona e dau lai cabo vata yani kei na magiti ni colacola, na yaqona qo, sa qai tasivisivitaki me mamare vinaka, sigani me qai laugunu. Na gauna sa na cabori oti kina na yaqona qoli, sa qai dau lai vakavuravurataki I Valelevu ni sa vakayacori oti na yaqona ni qoli, lai

vakaraitaki vata kei na gauna me na vakayacori kina na qoli. [*itaba ena imatau: Na lose ni yaqona ni qoli vei ratou na Gonedau*]

Dau va qo nakena itukutuku iValelevu, “na qoli ena lai qaravi ena yalava mai Wainimasi, vakavoka”, sa ratou na kila sara na turaganivanua, ni qai takali ga na voka ena mataka sa na qaravi na qoli. E dau qaravi na yaqona ni qoli ni vo e dua na bogi me caka na qoli, na qai dua tale na tanoa ena mataka lailai ni waraki tiko na voka.

E kalougata na ligani vei qaravi ni donumaka na cabori ni yaqona qoli, eda sarava na kaukauwa kei na mana ena cakacaka ni qoli e ratou kenadau na mataqali e Valeilawa. Na gauna tale ga e sa gunuvi kina na yaqona ni qoli, sa dau tabu na vanua, eda vakila tale ga ni lewa ni vanua taucoko sa ratou taura tu na mataqali Gonedau. E tabu tale ga ni dua na lewenikoro me na lako yani ina nodratou yasanikoro se itikotiko.

3.0 Na Siga ni Qoli:

Ena siganiqoli, sa ratou dau vakatakilakila taka na ua na gonedau, ratou na qai cakacakataka toka, na gauna ga sa voka vakavinaka kina na ua, sa ratou kacivaka sara na “vodo, vodo, sa voka sobu na mati, turaga kei na marama”. Mai na veika ratou cauraka na Gonedau, qo ga na gauna ratou rawa ni kaci kina e lomanikoro, ena vo ni gauna, era colaivua tiko ga na yavusa Gonedau. [*itaba e na imatau: Na Buinigone ena gauna sa oti kina na qoli*]

Sa dau liu na nodratou waqa na Gonedau ina yalava ni qoli, na qai muri na iqanake, ya na leweniqoli, ni sa yaco kece yani na leweniqoli, sa na qai lai dua na vosa vei ratou na turaganivanua, me tataunaki kina na itavi era vakarau qarava.

Ni tau oti ga na vosa, sa ra na tekivu sobu sara na leweniqoli, mai cakau me yaco sara mai ina vanua ratou sa balata kina na lawa na Gonedau. Na gauna ga sa sema kina na mua ni walaulau, buki, sa ratou na tekivu yaviya tale na walai na Gonedau, mai na vanua e bala kina na lawa.

3.1 Na Waikatakata:

Qori na imatani ni itui ika e dau tui mai waqa, qori na ika e kau vakadodonu vua na Gone Turaga na Tui Sawau. Sa nodra itavi na Gonedau mera kauta, lai vakavuravurataki

tale ga na qoli, na levu ni kubu e tawa kei na veika kece e yaco ena qoli. Na yaqona e ratou na gunuva tiko na Gonedau, me yacova na gauna sa ratou na tatau tale me ratou lesu ina nodratou yasanikoro. [*itaba e cake: Na Waikatakata*]

Dau itavi ni vanua me vakarautaka na medra yaqona kei na kedra tavako na Gonedau.

3.2 Na ituinikubu:

Qori na ikarua ni itui ika era na tuya na Gonedau, qori na ika kei Daulevu se na iLiuliu ni Yavusa Gonedau. Ni sa dau tui oti na itui ika e rua qori (waikatakata & ituinikubu), sa qai dau lewa na vanua na ika ke sega ni vakainaki na qoli e caka. Ke vakainaki, ena dau wasei mai vakalilai inakoro, oti sa qai dau soli kece na vo ni ika ina inaki e qaravi kina na qoli.

4.0 Na Veitikinilawa ena Buinigone:

- **Na rara-** qori na ivakarau tiko ni lawa e 224 na matanilawa nakena balavu, 10 na matanilawa nakena raba. E 14 taucoko na rara ni dua na lawa, 7 na rara

davo, 7 na kubu se na lomanilawa.

Na ivakarau ni ika, dua na rara se tolu na rara, ya na vanua e tawana na ika ena gauna ni qoli. [*itaba e cake & na imawi: Na rara ena gauna e tali kei na gauna sa tali oti*

kina]

Ni sa dau dagā na kubu, ya ni sa sinai na lawa, ena dabe ga na lawa ena levu ika.

Na vuli ni veivakararamataki mai nakoro era lai vuli tali se soke lawa ena rua na rara, ya mai na gauna sara ga e tali, lai curui ina lawa, yacova sara ni sa lai vakayagataki ena qoli. [*itaba e na imatau: Na surui ni Buinigone*]

- **Na Kubu-** qo na botonilawa donu, e liu e ratou dau talia na magimagi na nodratou qase na Gonedau, nikua e se rawa tiko ni tali, sa sega ga na magimagi. Sa ratou talia tiko nikua, sa tabeiruataki na vau me bulia na imatai ni rua na rara ena lomanilawa.

Matairi-qo e dua na tikinilawa e qai dau curui o koya ena ika7 ni rara, e 24 na

matanilawa nakena balavu, 10 nakena raba. Na gauna tale ga e dabe kina na matairi, sa na tekivu na tadola na lawa me vakagusuna. E duatani toka na matani

matairi

mai veimatanilawa tale e so, na matairi e matailelevu toka. [*itaba e cake & e na imawi: Na Matairi*]

- **Na utouto Kalou**-qori e dua na utouto e vesu toka ena matairi, mai nodratou ivakamacala na Gonedau, na utouto Kalou e ratou dau vesuka ga na Gonebati. Era tiko ga na nodratou bati na Gonedau, dau nodra itavi na vesuka se bukia na utouto Kalou.

Ratou vakamacalataka tale ga, e tiko na ivakatakilakila vei ratou na Gonedau, ena veigauna kece ni qoli, ke cici yani na imatai ni ika ena curuma yani na lawa, ni cumuta ga na utouto Kalou, curuma yani na lawa, sa tukuna ni na katoa vakavinaka na qoli. [*itaba e na imawi: Na utouto Kalou, koya naka lailai e toka e loma*]

Na utouto sa ratou vakayagataka nikua na utouto ni Esia, e liu ratou dau vakayagataka na qase na Yaro e dua na mataqali kau ni veikau.

- **Na isoke ni lawa-** qo na gauna sara ga e tekivu tali kina e dua na lawaniqoli, ratou vakayagataka tiko na yavusa Gonedau na bitu me vukei ratou ena buli ni matanilawa. E duatani ga na bitu koya e vakayagataki ena tali ni matairi. Ni tekivu me soke na rara, qori sara ga na itekitekivu ni kena tali na lawa. [*itaba e cake:*

Na soke ni lawa, Tai Asaeli]

- **Na borosika-** na botoni rara se na ika10 ni iyatu ni matanilawa e yacana tiko qo na borosika, qo tale ga na vanua e caka kina na semasema se curui kina na rara.
- **Ujina-** qori na ibuki ni kubu ena lomanilawa, dau vakadre ena vatu se yamotu ena gauna e bala kina na lawa.

- **Ulunisulua-** qori na gauna e cala kina na ibuki ni matanilawa ena gauna e

tali tiko kina, sa ratou na qarauna vakavinaka na yavusa Gonedau me kua ni ulunisulua na matanilawa, ni rawarawa na nodra na cumuta na ika, rawarawa tale ga ni tasere. Era yadrava me dei ka donu

vakavinaka na ibuki ni vau ena vei matanilawa taucoko, ena sere tale ke ulunisulua na matanilawa. [*itaba e cake: Na Matanilawa e rara e tali ena gauna ni vuli]*

5.0 Na Bolebole e Sotavi ena gauna ni Veiqaravi:

E sega naka me itatao ni veiqaravi mai nakoro, na bolebole levu ga ena vukuni kilaka ni tali lawa, ni gauna vou eda sa curuma sa sega ni ra malele vakalevu na itabagone ena vakayagataki ni lawaniqoli. E vakayagataki ga na iyaragi vovou sa tu nikua, e sala rawarawa ni rawati ni ivoli kei na kakana se ka e lavaki mai na vanua, na Lotu kei na Matanitu.

Nakena ikarua na luvati ni lawa mai vei ira na Vunisa na Tui Sawau, sega

ni dau luvati vakawasoma, sa tiko tale ga na ririko ni sa na yali na kilaka ni tali kei na vakayagataki ni nodra Buinigone na Tui Sawau. [*itaba e*

cake: Veisautaki na Buinigone, luva e rua na rara makawa sosomitaki ena rua na rara vou e tali ena gauna ni vuli]

Na veiqaravi mai Dakuibeqa e veivuke vakalevu veikeitou na ligani veiqaravi ka buli keitou tale me keitou vakalesilesi qaqa ena qaravi ni veika e baleti keda na kawa iTaukei. E boleli keitou tale ga ni keitou kila ni sa keitou talai mai na matanitu kei Tabacakacaka iTaukei me keitou lai vukei Nacurumoce me vakila e dua na iyau bibi e ratou kena itaukei, sa bibi kina nakena vakabulabulataki tiko ga, me drodro na kilaka vei ira na luvadra kei na nodra kawabula ni mataka.

Era na kalougata tale ga vakalevu, ni ra maroroya ka vakamenemeneya na veisolisoli vakavanua e ukutaka ka vakalougatataka kina na nodra vanua na Kaloulevu mai Lomalagi. Qori tale ga na veika era yadrava mai na nodra qase, sa noda itavi ga na bula nikua meda vakadewataka tiko na kilaka na vuku itaukei , e ologi ka davo galugalu e loma na **kalougata** na **sautu** kei **vuavuai vinaka**.

6.0 Vakatumu se Veika me Yadrava na Tabacakacaka kei na Matabose:

- Ke rawa ni vakayagataki e so nakoro vakataki Dakuibeqa me vanua ni Bose ni Tabacakacaka kei na Matabose, ena gauna me lai qaravi kina na Bose, gauna tale ga ya mera vakabulabulataka tale kina na veivuku itaukei era taukena.
- Me kacivaka ina vo tale ni Tabacakacaka Vakamatanitu na Tabacakacaka kei na Matabose na nodra dau taleva e so nakoro vakataki Dakuibeqa. Me qai itavi ni Tabacakacaka kei na Matabose me dau lai vakarautaki Dakuibeqa tiko ena veiqaravi vei ira na vulagi era yaco yani.
- Me vakatutumaki tale ga ina Matanitu levu, ni so na noda vulagi bibi era gole mai Viti, me vakayagataki e so nakoro vakataki Dakuibeqa mera lai vakasarasarataki kina. O Dakuibeqa e tiko ruarua kina na solisoli ni vilavilairevo kei qoliwalaulau, e kena lawa tiko na Buinigone. Ena matanataki vakavinaka kina veika eda kilai tani na kawa iTaukei kei na qaqa kei na mana e vuni tu ena noda Vuku se kilaka iTaukei.

7.0 Na Vakavinavinaka:

- Ina Vanua o Nacurumoce vua na Vunisalevu na Roko Tui Sawau ena veimaroroi kei na veiyagani mai Vanua, kavaka kina veivakadonui me lai vakabulabulataki tale na Vuku se kilaka iTaukei ni talilawa. Na iTalatala ni Tabacakacaka o Sawau e lalakai vakayalo ni veiqaravi mai nakoro.
- Na mataqali o Valeilawa, o ira na nodra Gonedau na Tui Sawau, vinaka vakalevu na maroroi vakavinaka kei na dei vakavinaka tiko ni isolisoli e veivakasulumi kina na Kalou ena lomani mataqali, rokovi e dokai tiko kina na Tui Sawau. Sa nuitaki ni na vakadrodroi tiko na kilaka ni cakacaka vei ira na nomudou gone ni mataka.
- Na veiliutaki ena Tabacakacaka iTaukei ena veivakadonui kei na veitokoni rawa me qaravi rawa kina na vuli ni Veivakararamataki e Dakuibeqa. Rokovi e dokai tale ga vakalevu na nodra gole yani na iVukevuke ni iLiuliu ni Tabacakacaka, ratou ni veiliuliu ena lomani Tabana kei na Roko Tui Rewa mera sarava na veika e lai qaravi mai Dakuibeqa.
- Valenivolavola ni Yasana ena veitokoni kei nakena qaravi na veivosaki taumada nibera ni qaravi na vuli nakoro.
- Liuliu ni Tabana ni iTovo kei na Vosa VakaViti, vinaka vakalevu na veivakadonui kei na tokoni ni cakacaka e lai qaravi mai nakoro.
- Qasenivuli ena Sawau District School ena nodra kau yani na gonevuli mera lai sarasara ena gauna ni talilawa kei na gauna ni qoli. Sa ra na dau kila tawamudu tiko na gone ni Sawau ni tiko e dua na iyaunivanua ena nodra lomani tikina.

8.0 Na iTinitini:

E marautaka vakalevu na Tabana ni Tovo kei Vosa VakaViti na cakacaka ni veivakabulabulataki e qarava mai Dakuibeqa, e taleitaka baleta ni lai vukea na vanua o Nacurumoce me dei ena maroroi vakavinaka ni kilaka iTaukei e ratou kilai tani kina.

Na masu kei na vakanuinui vinaka ni na Kalougata na delanivanua o Nacurumoce kei nakena kawabula ni mataka, vakauasivi ni na dau katoa tu ga na qolivanua e qarava o Nacurumoce ni mataka. [*itaba e cake: Na leweniqoli ena siganiqoli-katoa*]

Na iloloma kei na vakanuinui vinaka.

Vinaka saka vakalevu